

Tekstkritiske udgaver og klassiske filologer. En analyse af udgaverne af de platoniske breve*

af David Bloch

Indledning

Klassiske filologer er ikke de eneste, der kan læse græsk og latin. Mange historikere, filosoffer og filosofihistorikere, religionshistorikere og religionssociologer, teologer og andre er i stand til at komme igennem en tekst på et af disse sprog. Det, som virkelig adskiller — eller *bør* adskille — de klassiske filologer fra andre læsere af de klassiske sprog, er en bestemt kritisk tilgang til teksterne. En tekst er ikke bare en tekst. En tekst fra antikken i den form, som vi benytter i læsningen af forfatterne, er resultatet af en eller flere filologers grundige arbejde med middelalderlige håndskrifter, ved brug af hvilke teksten etableres (konstitueres). Den klassiske filolog ved især noget om (1) udgiverens generelle indstilling til tekststudgivelse og tekstkritik samt hans/hendes styrker og svagheder; (2) hvilke håndskrifter vi har; (3) hvilke andre kilder vi har; (4) hvordan en given tekst er overleveret, og hvilke konsekvenser det kan have for den; (5) hvilke(n) stil(arter) forfatteren skriver i; (6) hvilken dialekt han skriver på. Dette er forudsætninger for at kunne bruge en tekstkritisk udgave fuldt ud, og det er ikke mindst de forudsætninger, som studerende i klassisk filologi undervises i.

Min påstand kan nu formuleres skarpt: Alle andre læsere end de klassiske filologer er helt afhængige af udgiverens domme. Filologerne derimod er *aldrig* helt i udgiverens vold; de kan altid på et solidt grundlag afvige fra en tekststudgave, hvis de finder det nødvendigt. De har så at sige den kontrol over teksten, som man må have, når man vil nå helt til bunds i arbejdet med antikke tekster.

*. Jeg takker Jerker Blomqvist, Sten Ebbesen og Kristoffer Maribo for hjælp og kritiske kommentarer.

Men alt dette forudsætter, at filologen kan se, hvornår en tekstudgave er ægte kritisk, og hvornår den ikke er. I visse tilfælde er det nemt at afgøre,¹ men i andre kan det være vanskeligere. Jeg skal eksemplificere problematikken og det, som er på spil, ved en undersøgelse af de tre væsentligste udgaver af de 13 platoniske breve. Vi er her ved kernen i klassisk filologi, og det retfærdiggør den grundige behandling af emnet, idet jeg mener, at diskussionerne kan generaliseres, så de dækker behandling af tekstudgaver i det hele taget.

Denne generelle pointe vil jeg altså illustrere og argumentere for ved hjælp af et konkret eksempel: de platoniske breve og især det berømte 7. brev. Min konklusion er den formentlig lidt overraskende, at kun én af udgaverne er en ægte kritisk udgave, og også den ville man kunne forbedre en hel del.

De platoniske breve

*John Burnet*²

Der findes mange udgaver af Platons værker, men de ældste kan forbigås her.³ Langt hovedparten af det 20. og det 21. århundredes arbejde med de platoniske breve er foregået ved brug af John Burnets udgave i serien Oxford Classical Texts fra 1907. Således er denne også tekstgrundlaget i den netop udgivne oversættelse af brevene i *Platons samlede værker i ny oversættelse*.⁴

-
1. Den kendte serie *Loeb Classical Library* er f.eks. åbenlyst ukritisk, idet det "kritiske" apparat generelt mangler eller er minimalt, og medmindre de bruges forsigtigt, er de elektroniske tekster i *Thesaurus Linguae Graecae (TLG)* endnu mere problematiske, idet søgninger ikke vil give tekstvarianter (ikke engang i tilfælde, hvor de forskellige muligheder er ligeværdige), kun den tekst, som en filolog har konstitueret, og aldrig det præcise grundlag for hans/hendes arbejde. Dette skaber f.eks. problemer, når man arbejder med dialekter og særlige eller usædvanlige ord, hvor mange ikke vil optræde i søgningerne, selvom de faktisk er belagte. Klassiske filologer kan udelukkende bruge *Loeb* og *TLG* som fremragende redskaber, ikke som tekstgrundlag.
 2. Burnet (1907).
 3. For en oversigt over udgaverne af brevene, se Moore-Blunt (1985) xix. Novotný (1930) og Knab (2006) er blot gengivelser af Burnets tekst med ændringer. Parente tekst i Parente & Ciani (2002) er en gengivelse af Moore-Blunts med ændringer.
 4. Se Mejer & Tortzen (2015) 437. Oversættelsen er foretaget af Ivar Gjørup.

Med de stærkt forbedrede hjælpemidler, som udgivere fra og med anden halvdel af 1900-tallet har haft til rådighed, kan man stille større krav til en tekstkritisk udgave end tidligere.⁵ Når man husker, at Burnet ikke havde nær de samme muligheder som en nutidig filolog, er hans samlede Platon-udgave en stor bedrift, som med rette blev rost i de i øvrigt lidt tynde anmeldelser, men i dag kan vi kræve mere af en udgiver.⁶ Om Burnet selv er det blevet sagt — og efter min mening er det ganske rigtigt —, at han var “a superb editor, with a feeling for Platonic Greek that is unlikely to be ever surpassed”, men det hedder også, at han “was at the most a moderately good writer of critical apparatuses”.⁷ Dertil kommer, at kollationerne generelt ikke er pålidelige.⁸ Groft sagt betyder dette, at vi bør have stor respekt for og tillid til Burnets tekst, men at vi samtidig har dårlige muligheder for selv at vurdere Platonteksten, eller sagt på en anden måde: Som *kritisk* udgave lader den noget tilbage at ønske, og en af Burnets samtids væsentligste filologer påpegede, at der i virkeligheden var tale om en *editio minor*.⁹ Dette er et helt centralt problem for en moderne Platonforsker, og trods Burnets overlegne fornemmelse for Platons græsk er der således gode grunde til at tro, at hans tekster kan erstattes som grundtekster — om end en udgiver formentlig altid vil kunne lade sig lede af Burnets vurderinger af teksten.

-
5. Først og fremmest (1) søgemuligheder i tekstdatabaser, (2) digitale reproduktioner af håndskrifter og (3) rejsemuligheder.
 6. F.eks. Bury (1907); uden forfatter (1907). Se også Slings (1989) 192 og Slings (1998) 93 for realistiske bedømmelser af Burnets udgaver.
 7. Slings (1998) 93. Sml. Joyal (1998) 119.
 8. For voldsom kritik af Burnets *Gorgias*, som ifølge Dodds bygger på håbløse kollationer af vigtige håndskrifter, se Dodds (1977) 171-72 og Dodds (1959) 34-58 (især ss. 42-43). En stikprøve (329b1) i Burnets apparat med henblik på håndskriftet A antyder, at de også er upålidelige for brevene, men der kræves dog grundigere undersøgelser, før man kan konstatere det endegyldigt.
 9. Diels (1900) 1502: “Damit sein [Burnets] neuestes Werk nicht mit falschen Erwartungen zur Hand genommen werde, will ich bemerken, dass es sich hier nicht um eine grosse kritische Ausgabe [...] handelt, sondern um eine praktische Handausgabe mit kurzen kritischen Fussnoten.”

Burnets beskrivelse og bedømmelse af kildegrundlaget er særdeles overfladisk.¹⁰ I førsteudgaven benyttede han tre håndskrifter i sin behandling af brevene,¹¹ og i praksis opfattede han kun ét (A)¹² som relevant, idet han her accepterede argumentationen i Immisch (1903) uden forbehold.¹³ Katalogiseringsproblemer gjorde, at Burnet aldrig fik benyttet Vaticanus graecus I (O) ordentligt, et håndskrift, som i både Budé- og Teubner-udgaven blev særdeles væsentligt. Men via Immisch var han opmærksom på, at marginalia i O formentlig havde selvstændige varianter. Imidlertid viser en gennemgang af det kritiske apparat til 7. *brev*, at han kun skelner mellem to hænder i O og tre i A. Eftersom der i virkeligheden er mindst fire forskellige hænder i O, og eftersom Moore-Blunt demonstrerer, at der er stor forskel på deres værdi, er Burnets oplysninger om O ikke værdifulde. Håndskriftet Laurentianus lxxx. 17 (L) har ikke siden Burnet haft forkæmpere.

Med så tyndt et håndskriftsgrundlag, og fordi Burnet er fuldstændig uden eksplícitte metodiske principper for tekstbehandlingen — bortset fra stor tilbageholdenhed, hvad angår konjekture —, er det så meget desto mærkeligere, at hans erklærede mål var at nå tilbage til en archetypus fra 5. eller 6. århundrede.¹⁴ Hans grunde til at antage, at man kan nå sådan en archetypus, er ikke mindst de fejl i A, som antages at skyldes et oprindeligt uncialhåndskrift, og As overensstemmelse med tekstvidnesbyrd hos tidlige forfattere. En egentlig, kortfattet argumentation må man gå til bind 4 af Burnets

10. Burnet (1907), fire indledende, upaginerede sider.

11. A = Parisinus 1807; L = Laurentianus lxxx. 17; Z = Parisinus 3009 (som dog ikke indeholder alle breve). Burnet har selv kollationeret A. Stærkt utilfredsstillende angiver han ikke håndskriftsdate-ringer, formentlig fordi han allerede havde gjort det i bind IV af den samlede Platon-udgave.

12. Digital version: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8419248n/f1.image> (f. 305v-317r) (link af-prøvet 23. april 2015).

13. Burnet (1907) uden sidetal: “De tetralogia IX et *Spuriis* longus esse nolo, cum nuper de iis copiose disputavit O. Immisch, cuius rationibus ego prorsus adsentior. scilicet ut hic quoque longe integerimus testis est Parisinus A, ita negari non potest diversae memoriae vestigia etiamnunc servari in codice Laurentiano lxxx. 17 (L = Stallbaumii δ) et in Vaticani 796 (O = Bekkeri Ω^2) marginalibus.” Henvisningen er til Immisch (1903). Burnet har en lidt grundigere beskrivelse af A og af sine grunde for at foretrække det i Burnet (1902) iii-iv.

14. Burnet (1907) uden sidetal: “quod ad emendationem attinet, spero me numquam temere a tradita scriptura recessisse. hoc enim mihi proposui ut ad archetypum quinto aut sexto saeculo exaratum quam proxime accederem, quo tempore adhuc in Academia florebant Platonis diadochi.”

samlede Platon-udgave for at finde.¹⁵ Stadigvæk var målet simpelthen ikke realistisk med hans begrænsede materiale, og selv nu må det anses for optimistisk.

*Joseph Souilhé*¹⁶

Joseph Souilhé udvidede i sin Budé-udgave fra 1926 det tekstkritiske apparat, forsøgte at rette nogle fejl i Burnets kollationer og bedømmelser,¹⁷ og han udvidede håndskriftsgrundlaget. Imidlertid er også Souilhés vurdering og forklaring af tekstgrundlaget overfladisk og delvist fejlagtig.¹⁸ Særlig katastrofalt i tekstmæssig henseende er: (1) at han ser hele **O** som et uafhængigt tekstvidne, selvom der i virkeligheden er tale om en afskrift, som i sig selv er en værdiløs kilde, men som har en del marginalia, der repræsenterer en egen tradition;¹⁹ (2) at han kun har kollationeret **O** ved brug af fotografier, hvilket meget vel kan have gjort det umuligt at skelne de forskellige hænder i håndskriftet; og vigtigst (3) at han ikke selv har kollationeret hovedhåndskriftet **A**, hvorfra alle andre håndskrifter har vist sig at stamme. I stedet bruger han Burnets kollationer, der netop som nævnt var upålidelige og ikke adskilte de forskellige hænder tilfredsstillende — et faktum, som Souilhé imidlertid finder besynderligt uvæsentligt også for **O**.²⁰ Han hævder dog ved autopsy at have sikret sig, at Burnets læsninger var rigtige.²¹

15. Burnet (1902) iv: "Dixi igitur hunc librum eius modi mendis scatere, quae nullo pacto explicare possis, nisi sumas eum ex pervetusto exemplari, uncialibus litteris exarato, descriptum esse. dixi praeterea mirum in modum consentire solere cum veterum scriptorum testimoniis ..." *Contra* Moore-Blunt (1985) vi, som bemærker, at uncial-forslaget går tilbage til Schanz (1878).

16. Souilhé (1926). Benyttede anmeldelser af Souilhés udgave: Hatzfeld (1927); Jouguet (1927); Lamb (1927); Parmentier (1927); Shorey (1927); Post (1928b); Margueritte (1931).

17. Men se Post (1928b) 89: "He [Souilhé] has noted some readings missed by others, but his notes are quite misleading with regard to the original reading of O. In practically every case where there is disagreement Burnet is right, and there are scores of such cases."

18. Souilhé (1926) xxviii-xxxi.

19. Post (1928b); Moore-Blunt (1985) vii-viii, xviii.

20. Souilhé (1926) xxviii-xxix: "Si, pour abrèger, j'emploie parfois les désignations A¹, O¹, A², O², ... c'est uniquement pour distinguer une leçon du text (A¹, O¹) d'une correction (A², O²). Mais je ne prétends pas que la correction soit d'une seconde main."

21. Souilhé (1926) xxviii.

Souilhé benytter fire håndskrifter til at etablere teksten,²² men har efter eget udsagn derudover undersøgt samtlige relevante håndskrifter på Bibliothèque Nationale, Vatikanbiblioteket og på Biblioteca Medicea Laurentiana i Firenze, som alle er i hans *Conspectus siglorum*.²³ Selvom han nævner ligheder og mulige tilknytninger håndskrifterne imellem, gør han intet forsøg på at fastlægge metodiske principper, hvilket betyder, at hans valg af tekstvarianter næsten udelukkende er baseret på hans egen fornemmelse for teksten. Han kan frit vælge læsemåde fra et af de fire håndskrifter, når det passer ham, og trods det faktum, at han mener, at resten af traditionen stammer fra disse, bruger han også andre håndskrifter til at bekræfte og støtte læsemåder.²⁴ Som det rigtigt blev påpeget i en anmeldelse, kan dette af stemmatiske og kritiske grunde næppe forsvares, og det kan kun bidrage til at forplumre det tekstkritiske apparat og det generelle billede af tekstgrundlaget.²⁵

Souilhé har modsat Burnet gennemgået den indirekte overlevering, som den findes hos andre antikke forfattere, men han ser ikke meget af værdi i den; højst kan den bruges til at dømme imellem varianter i teksttraditionen, men han fastlægger ingen principper for, hvordan det kan gøres.²⁶

Udgavens indledning indeholder intet om Souilhés principper for tekstudgivelsen og syn på tekstkritik, emendation og konjekture. En gennemgang viser, at hans tekst adskiller sig mere fra Burnets og Moore-Blunts, end de gør fra hinanden, men det skyldes primært, at han benytter de sekundære håndskrifter på lige fod med de primære og derfor er i konstant fare for at tage fejl. Dog er Souilhé formentlig også den af de tre udgivere, der har den mest kritiske tilgang til teksten (se nedenfor "Vurdering og stikprøver").

22. A = Parisinus 1807 (9. årh.); O = Vaticanus graecus I (10. årh.); V = Vaticanus graecus 1029 B (12. årh.); Z = Parisinus 3009 (16. årh.). Som netop nævnt bruger han Burnets kollationer af A, men har selv kollationeret OVZ.

23. Souilhé (1926) ci-cii.

24. Souilhé (1926) xxx.

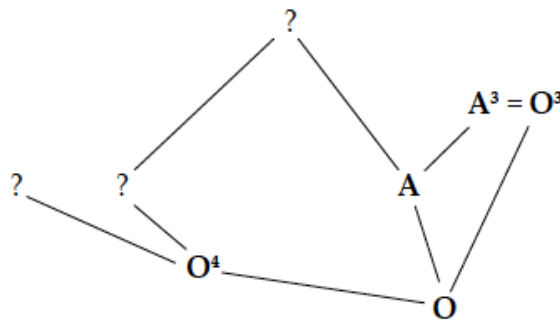
25. Parmentier (1927) 287. Se også nedenfor "Vurdering og stikprøver".

26. Souilhé (1926) xxx-xxxi.

*Jennifer Moore-Blunt*²⁷

Den tredje moderne udgave er Jennifer Moore-Blunts tekst i serien Bibliotheca Teubneriana.²⁸ Hun begrænser igen håndskriftsgrundlaget, idet hun som Burnet primært bruger Parisinus 1807 (A), men hun gør dog også fokuseret brug af Vaticanus graecus I (O). I enkelte tilfælde, hvor et eller flere af de øvrige håndskrifter viser noget om den indirekte tradition eller har interessante læsemåder (som så må opfattes som konjekture), er de også medtaget i apparatet, idet det dog er uklart, i hvor høj grad Moore-Blunt her er konsekvent.

Hendes indsnævring af tekstgrundlaget er solidt begrundet, eftersom hun ved hjælp af Posts og egne undersøgelser med succes har opstillet et stemma over alle relevante håndskrifter, hvorved hun har kunnet eliminere hovedparten.²⁹ Stemmaet er omfattende, men den centrale del kan opsummeres på følgende måde, idet resten af traditionen stammer fra O:

Dette stemma giver Moore-Blunt og brugeren nogle muligheder, som man ikke har haft tidligere. Fordi hun har fortsat arbejdet med at adskille, datere og bedømme de forskellige hænder i håndskrifterne, fremgår det nu, at en af hænderne i Vaticanus

27. Moore-Blunt (1985). Benyttede anmeldelser af Moore-Blunts udgave: Brisson (1987); Meulder (1987); Robinson (1988); Slings (1989); Irigoien (1990).
28. Moore-Blunt (1985). Hendes analyse af kildegrundlaget findes ss. v-xxiii, hvor man også finder en bibliografi, *testimonia* og *conspectus siglorum*.
29. Moore-Blunt (1985) xviii. Se Post (1928a); Post (1934).

graecus I (O^4) repræsenterer en ellers ukendt tradition,³⁰ og en anden (O^3) bidrager til forståelsen af læsemåderne i hovedhåndskriftet Parisinus 1807 (A) — og i øvrigt forbinder de to håndskrifter yderligere, eftersom hånden også findes i A (= A^3). Siglet A^2 angiver flere hænder, men primært en hånd, der kun er lidt yngre end A^1 . Moore-Blunt beskriver den imidlertid kun kortfattet, hvilket er uheldigt, idet det er uklart, om læsemåderne har tekstværdi; eftersom hun til tider selv antager A^2 's læsemåde, må man gå ud fra, at hun faktisk mener, at det er tilfældet.³¹

Moore-Blunt har som Souilhé undersøgt alle de sekundære antikke kilder, og hun har i modsætning til tidligere udgivere lagt et arbejde i at gennemgå forskningslitteraturen, om end det på ingen måde er gjort systematisk.³² Hun er også den eneste af udgiverne, der bruger tid på at gennemgå og vurdere en række sekundære håndskrifter.

Det kritiske apparat er omfattende, omtrent svarende til Souilhés i størrelse, og hun har etableret to yderligere apparater, som ikke findes hos de tidligere udgivere: et, som opregner tekststeder i den indirekte tradition, og et, som nævner relevante parallelsteder. Med de nye indsigter i teksttraditionen må et omfattende apparat, der giver endda særdeles grundige beskrivelser af læsemåderne i A og O, siges at være nødvendigt.

Moore-Blunt er konservativ, når hun konstituerer teksten, og hun afviger kun meget nødtigt fra sit hovedhåndskrift. Hun foreslår tilsyneladende ingen konjekturen til 7. brev, og hun accepterer stort set aldrig andres. Det kritiske apparat registrerer da også et alt for begrænset antal konjekturen, rettelser og andre læsemåder; ikke blot fra Burnets og Souilhés tekster, men også fra andres tekstkritiske overvejelser.³³

30. Moore-Blunt (1985) vii-viii. De særegne, gode læsemåder i O blev allerede bemærket af Immisch (1903) (se Burnets kommentar i min note 13 ovenfor), men hænderne i håndskriftet blev ikke skelnet fra de meget senere hænder i O^2 .

31. Moore-Blunt (1985) vi: "Haud multo post librarius idem, quippe qui constanter atticissare vellet, formas verborum secundae personae litteris ϵ l erasis atque η l superscriptis emendavit. neque ille solus textum revisisse videtur, nam alia quoque a scriba eiusdem vel posterioris aetatis scripta supra lineam inveniuntur. quas correctiones omnes, quod manus vix distingui possunt uno siglo A^2 denominavi."

32. Moore-Blunt (1985) xix-xx.

33. Således ignoreres f.eks. de 33 forslag i Naber (1909) 49-54, hvoraf adskillige bør overvejes.

Oversigt

Tekststudgaver bygger på middelalderhåndskrifter, og derfor er det naturligt i sammenligninger af forskellige udgaver at begynde med at fokusere på, hvilke håndskrifter en udgiver benytter. Hvis man foretager den øvelse, får man følgende resultat:

Burnet	Souilhé	Moore-Blunt
A = Parisinus 1807	A = Parisinus 1807	A = Parisinus 1807
L = Laurentianus lxxx. 17	O = Vaticanus graecus I	O = Vaticanus graecus I
Z = Parisinus 3009	V = Vaticanus graecus 1029 B	
(O = Vaticanus graecus I)	Z = Parisinus 3009	

Forskellen på udgaverne er imidlertid meget større, end dette skema kunne forlede en til at tro. Her er i punktopstilling de centrale forskelle og det grundlag, som tillader forskeren at vælge den bedste udgave:

- *Håndskriftsgrundlaget:* Både Burnet og Souilhé opererer med et mere eller mindre tilfældigt grundlag, hvorfra de kan vælge og vrage uden særlige principper, mens Moore-Blunt ved sit stemma har vist, hvordan og på hvilket grundlag enhver beslutning tages. Læseren kan vurdere hver eneste beslutning på baggrund af kildematerialet.
- *Kollationer:* Både Burnet og Souilhé er upålidelige i deres gengivelser af læsemåder, når det drejer sig om at adskille hænderne fra hinanden. Burnet har ikke selv kollationeret O, og Souilhé har ikke selv kollationeret A, men blot engang imellem verificeret Burnets læsninger. Moore-Blunt har kollationeret alle håndskrifter. Det er i øvrigt værd at bemærke, at i en sag som den foreliggende, hvor det er essentielt at skelne mellem forskellige hænder, kan man *ikke* nøjes med reproduktioner; man må kollationere håndskrifterne selv.
- *Stemma codicum:* Burnet bruger kun ganske få håndskrifter, delvist uden selv at have kollationeret dem, og er derfor under alle omstændigheder ude af stand til at etablere et stemma. Souilhé har efter eget udsagn kollationeret adskillige håndskrifter, men forsøger ikke at opstille et stemma. Moore-Blunt opstiller et stemma, der overbevisende demonstrerer håndskrifternes indbyr-

des forhold. Den måske væsentligste forskel, der adskiller Moore-Blunt fra de øvrige, er hendes påvisning af, at **O** har værdi (som også Souilhé), men kun når det er **O**³ og **O**⁴ (*contra* Souilhé).

- *Hænder*: Som resultat af mangelfulde — og manglende — kollationer er Burnet og Souilhé ude af stand til pålideligt at adskille de forskellige hænder, mens Moore-Blunt ved egne og andres undersøgelser tilsyneladende har anderledes sikre afgørelser på dette punkt. Væsentligst er dog, at hun i arbejdet med de forskellige hænder i **A** og **O** har kunnet finde vidnesbyrd fra andre teksttraditioner end de hidtil benyttede.
- *Tekstkritik*: Alle tre udgivere — især Moore-Blunt — er konservative i deres tilgang. Det er formentlig rimeligt at hævde, at flere passager skulle have været emenderet, og i hvert fald burde udgiverne have angivet tvivlssteder med bemærkninger i apparatet eller med kors († ... †), som er det redskab, udgiveren benytter, når han/hun anser en passage for korrupt (fejlagtigt overleveret), men ikke er sikker på, hvordan den skal rettes. Den filologiske læser må selv gøre dette arbejde i alle tre udgaver.
- *Tidligere forskning*: Kun Moore-Blunt viser kendskab til forskningstraditionen, og eftersom hun samtidig kan trække på en række nyere undersøgelser (og naturligvis også på Burnet og Souilhé), er hun væsentlig bedre stillet end de andre udgivere.
- *Konventioner*: Kun Moore-Blunt gør rede for sine principper, og selv hun gør det temmelig overfladisk: Hun fokuserer på ortografi og siger intet om tekstkritik eller principper for at fravige **As** læsemåder.³⁴
- *Metode*: Alle tre udgivere tager udgangspunkt i **A**, og hvis intet taler imod, følges det. For Burnet og Souilhé er det imidlertid mere eller mindre tilfældigt, hvordan man definerer “taler imod”, og hvornår man skal være særlig opmærksom. Særlig problematisk er Souilhés udgave her, fordi han opererer med fire ligestillede håndskrifter, hvorfra han kan vælge og vrage. I sidste ende bliver det et spørgsmål om, hvordan de personligt reagerer, eftersom de ikke

34. Moore-Blunt (1985) xvii: “Quod ad rationem scribendi attinet, cum editionem meam non solum in usum eorum paraverim, qui philosophiae vel historiae student, sed etiam eorum qui de textus traditione doceri volunt, orthographiam codicis **A** semper fere retinui.”

har skabt redskaber til at afgøre forskellige håndskriftsvarianters indbyrdes relationer og kvalitet. Moore-Blunt derimod vil kunne kræve, at vi er særlig opmærksomme, når A^3/O^3 og O^4 har andre læsemåder end A . Eftersom Burnet og Souilhé ikke engang er tæt på at adskille de forskellige O -hænder pålideligt fra resten af O , og eftersom noget tilsvarende gør sig gældende med de forskellige hænder i A , er den metodiske og kritiske forskel på de tre udgaver ganske betragtelig.

Kort kan de forskellige udgivere nu beskrives på følgende måde: Burnet var i høj grad bundet af sit ene håndskrift og måtte i øvrigt stole på sin fornemmelse for Platons græsk; Souilhé så sin fordel i det udvidede tekstgrundlag og sekundære kildemateriale; Moore-Blunt udnyttede forgængernes indsamlinger og bedømmelser af kilderne, men gennemgik dem også selv og skabte derved klare metodiske principper som grundlag for sin udgave.

Vurdering og stikprøver

Filologen kan normalt foretage forskellige typer stikprøver for at sikre sig, at ikke kun udgiverens principper, men også hans/hendes evner og grundighed er i orden. Andre forskeres anmeldelser er ofte et godt udgangspunkt. Der findes ingen sammenlignende studier af Moore-Blunts udgave over for Burnets, hvorfor jeg selv har foretaget stikprøver. Luc Brisson har til gengæld sammenlignet hendes tekst med Souilhés for at vurdere de forskellige tekstvalg, og Simon R. Slings har foretaget stikprøver i hendes håndskriftslæsninger.³⁵

Min gennemgang af et uddrag af 7. *brev* (323d5-336c1) viser, at Moore-Blunt — hvis man ser bort fra tegnsætning (som nærmest er overtaget fra Burnet) og ortografiske varianter — afviger fra Burnets tekst i 10 passager. Kun i to af disse (329b1,

35. Brisson (1987) 208-13; Slings (1987) 193-94.

331b7) har hun en anden læsning end både Burnet og Souilhé. Jeg vil kort gennemgå dem alle som eksempel.³⁶

Én variant (326b3) må være en trykfejl. I de øvrige 9 foretrækker jeg Burnet i 5 (328b7, 329c8, 331d3, 331d7, 335a4), Moore-Blunt i 2 (325e3, 329b1), og 2 føler jeg mig ude af stand til at afgøre.

I det indirekte spørgsmål i 328b7 er en oblik optativ (uden ἄν) helt naturlig, mens en potentialis (med ἄν) er vanskelig at begrunde.³⁷ I 329c8 er læsemåderne lige godt belagte, hvorfor det af principielle/metodiske grunde virker unødvendigt at vælge Moore-Blunts løsning.³⁸ I 331d3 er φυγῆς uden tvivl bedre belagt. φυγῶν er muligvis *lectio difficilior*, dvs. en tekstvariant, der er sværere at forstå eller mere usædvanlig end en anden. I sådanne tilfælde er det ofte sværere at forklare, hvorfor en kopist skulle begå fejlen, mens kopisten let og gerne ubevidst kunne komme til at indføre en mere almindelig/oplagt variant (i det givne tilfælde φυγῆς). Forskellen på de to læsemåder i dette tilfælde er imidlertid ikke stor. I 331d7 er Moore-Blunts μέντοι usædvanligt og en korruption, der ville kunne forklares palæografisk, syntatisk og psykologisk.³⁹ μέντοι er dog håndskrifternes læsemåde, og en emfatisk eller progressiv (konnektiv) betydning er, som Jerker Blomqvist gør mig opmærksom på, ikke umulig og måske endda at foretrække. I 335a4 er de to læsemåder begge velbelagte, og jeg ser ingen grund til, at den ene skulle være bedre end den anden. Af principielle/metodiske grunde ville jeg derfor følge A¹ (og dermed også O¹).

36. 325e3. μὴ ἀποστήναι μὴ Burnet A² (in marg.) O² (s.l.) : μὴ ἀποστήναι πῆ Moore-Blunt A¹O¹ : 326b3. ἐν ταῖς πόλεσιν Burnet : ἐν τοῖς πόλεσιν Moore-Blunt : 328b7. πότερον εἶη Burnet A¹O¹ : πότερον ἂν εἶη Moore-Blunt A³O³ s.l. : 329a5. πολλοῦ καὶ Burnet A¹O¹ : πολλοῦ γε καὶ Moore-Blunt O² s.l. Aristides (bis) : 329b1. ἀνθρώπῳ Burnet O² s.l. (sed punct. not.) : ἄνθρωπον Moore-Blunt A¹O¹ : 329c8. τούτων ὡς πάντων Burnet A¹O¹ : ὡς πάντων τούτων Moore-Blunt A³O³ : 331d3. φυγῆς Burnet A¹O¹ : φυγῶν Moore-Blunt A²O² s.l. : 331d7. μὲν τὸ Burnet : μέντοι Moore-Blunt A¹O¹ : 332d2-3. πρῶτον [***] ἔπειτα Burnet : πρῶτον ἐπὶ ταῦτα Moore-Blunt O⁴ in marg. : ἔπειτα ταύτη A : ἐπεὶ ταύτη O : 335a4. δικαστάς Burnet A¹O¹ : δίκας Moore-Blunt A³O³.

37. Se også Slings (1989) 196.

38. Slings (1989) 196 hævder desuden, at Moore-Blunt gengiver læsemåderne forkert i denne passage.

39. Palæografisk: μὲντὸ vs. μέντοι. Syntaktisk: lidt usædvanlig placering af πρῶτον. Psykologisk: manglende korrespondens til μὲν, men se Denniston (19542) 376-77 om μὲν solitarium ("Second clause not introduced by any particle. This mostly occurs when the μὲν clause contains the ordinal πρῶτος (etc.), and (or) the answering clause contains either δεύτερος or ἔπειτα, εἶτα.").

Af de to eksempler, hvor jeg foretrækker Moore-Blunts løsning — som i førstnævnte tilfælde også er Souilhés valg — er løsningen i 325e3 naturligst, men Burnets giver mening, og korrupsionen (som resultat af det foregående $\mu\eta$) ville være nem at forklare. I 329b1 er læsningen $\acute{\alpha}\nu\theta\rho\omega\pi\omicron\nu$ *lectio difficilior*, og dertil kommer, at denne variant er væsentlig bedre belagt i håndskrifterne.

Af de to, hvor en afgørelse forekommer mig vanskelig at træffe, giver et let emfatisk $\gamma\epsilon$ i 329a5 god mening, men det er dårligt belagt i håndskrifterne; man fristes dog til at trykke $\gamma\epsilon$. I 332d2-3 synes det oplagt, at de byzantinske skrivere har forsøgt at emendere passagen; som et minimum burde man formentlig sætte kors.

Af de 33 passager i 7. *brev*, hvor Brisson finder, at Souilhé og Moore-Blunt er uenige om læsemåden, foretrækker han Souilhé i 21 tilfælde, Moore-Blunt i 12.⁴⁰ Brissons kritik angår især Moore-Blunts uvilje til at fravige håndskrifternes læsemåder og især til at fravige A^1 og O^1 , idet han fremhæver, at hendes egne principper burde få hende til at overveje især $A^3 = O^3$ og O^4 nøjere. — Og når hun endelig fraviger A^1 og O^1 , er Brisson generelt uenig i beslutningen.⁴¹ Hertil kan man som ovenfor nævnt tilføje, at A^2 også kan være relevant, men at Moore-Blunt ikke tager systematisk hensyn til læsningerne.

En nyoptælling af samme uddrag af 7. *brev* som ovenfor (323d5-336c1) giver imidlertid 20 passager, hvor Moore-Blunts udgave adskiller sig fra Souilhés.⁴² Karakteristisk for disse er, at Souilhés uklare håndskriftsgrundlag får ham til at vælge adskillige læsemåder, som er uden egentlig autoritet, og som ofte ikke på nogen måde synes bedre end den overleverede.⁴³ I den forstand har Souilhés udgave det ubetinget svageste grundlag.

Enhver tekstudgave har et vist antal fejl i kollationererne, men Slings finder, at Moore-Blunts apparat i det store hele er pålideligt og et fremskridt i forhold til Burnet og Souilhé. Kollationererne af de oprindelige hænder (A^1 og O^1) indeholder tilsyneladende

40. For alle 13 breve finder Brisson 59 passager, hvor han foretrækker Moore-Blunt i 23, Souilhé i 36.

41. Brisson (1987) 210-212.

42. Jeg takker Kristoffer Maribo, som har foretaget kollationererne og optællingen for mig.

43. Eksempler på læsemåder (alle *sigla* undtagen A og O er uden autoritet): 326d3. *διαπονουμένους Souilhé K² : διαπονουμένας Moore-Blunt AO : 327a7. λεγομένους Souilhé O² : γενομένους Moore-Blunt AO : 329a6. δη Souilhé P 1040 : δε Moore-Blunt AO : 331e1. κτήσεσθαι Souilhé V : κτήσασθαι Moore-Blunt AO.*

ikke større fejl, og rapporteringen af senere hænder virker også rimelig; som Slings selv gør opmærksom på, er det en umådelig vanskelig opgave, når de væsentligste sekundære hænder er så tæt på i tid, som det er tilfældet i de to håndskrifter.

Det er rimeligt at sige, at Moore-Blunt efter de fleste forskeres mening har for stor tillid til håndskriftstraditionen, og det gælder som demonstreret ovenfor også ved passager, hvor korrupsionen synes åbenlys. Værst er her, at hun ikke i tilstrækkelig grad markerer problemet i teksten; det gør det for besværligt for selv den kritiske filolog at finde problemerne. Endvidere er det åbenlyst, at hun lægger sig tæt op ad Burnet: Ikke blot er teksten næsten den samme som Burnets, men også tegnsætningen er stort set identisk. Eneste virkelige ændringer er to: Dels har Moore-Blunt valgt at følge As ortografi slavisk — ud fra den temmelig usandsynlige tese, at den kan gå helt tilbage til Platon —, hvilket ses ved vekslen mellem ξυυ- og συυ- og αἰεί for ἀεί; dels indsætter hun en del afsnit, hvor Burnet har fortløbende tekst.⁴⁴ Men tilbage står dog også, at man *kan* finde mange af både de relevante tekstvarianter og eventuelle problemer, hvis man bruger apparatet ordentligt.

Konklusion

I sidste ende er teksterne i de forskellige udgaver temmelig ens, hvilket i virkeligheden ikke er sært. I den sammenhæng skal man dog også bemærke, at veletablerede læsemåder har en tendens til at blive overleveret forholdsvis ukritisk fra udgave til udgave uden at være blevet vurderet i de senere. Det gør det væsentligt, at filologen selv vurderer enhver passage på baggrund af det relevante kildemateriale, hvis man skal kunne bedrive egentlig forskning i den givne forfatter, en pointe, der kan generaliseres, så den gælder alle antikke forfattere.

Man kan udmærket mene, at Burnets eller Souilhés *tekst* er den bedste af de tre i den forstand, at den synes at være i bedre overensstemmelse med f.eks. Platons stil og tankegang. Men det betyder ikke — hvilket nu skulle være klart —, at Burnets eller Souilhés er den bedste *udgave*. Selv er jeg tilbøjelig til at mene, at Burnets tekst er at foretrække, idet jeg oftest finder de valg, han foretager, mere overbevisende, mens Moore-Blunt forekommer mig at være for konservativ. Således kan man godt få en

44. F.eks. (fra de første par sider i 7. *brev*): Plat., *Ep.* VII, 326d7, 327b6, 328c3, 328d4, 329b6.

udmærket oversættelse ud af at benytte Burnets (eller for den sags skyld Souilhés) tekst som grundlag, og hvis man skal sidde med en ukritisk tekst, vil jeg til enhver tid vælge Burnets. Men sådan arbejder en klassisk filolog ikke. Som *udgave* er Burnets *ikke* den bedste. For en *kritisk, filologisk forsvarlig udgave* skal der mere til, og hvad angår de platoniske breve, giver kun Moore-Blunts udgave mulighed for at bedrive forskning på et solidt grundlag, og selv hendes udgave kan forbedres.

Litteratur

Udgaver

- Burnet, J. (ed.). (1902). *Platonis Opera, Tomus IV: Tetralogiam VIII continens*, Oxford.
- Burnet, J. (ed.) (1907). *Platonis Opera, Tomus V: Tetralogiam IX Definitiones et Spuria continens*, Oxford.
- Dodds, E.R. (ed.) (1959). *Plato: Gorgias*, A Revised Text with Introduction and Commentary, Oxford.
- Duke, E.A. & W.F. Hicken & W.S.M. Nicoll & D.B. Robinson & J.C.G. Strachan (eds.) (1995). *Platonis Opera, Tomus I: Tetralogias I-II continens*, Oxford.
- Knab, R. (ed.) (2006). *Platons Siebter Brief*, Einleitung, Text, Übersetzung, Kommentar, Hildesheim.
- Moore-Blunt, J. (ed.) (1985). *Platonis Epistulae*, Bibliotheca Teubneriana, Leipzig.
- Novotný, F. (ed.) (1930). *Platonis Epistulae*, Commentariis illustratae, Prag.
- Parente, M.I. & M.G. Ciani (ed., trans.) (2002). *Platone Lettere*, a cura di M.I. Parente, Traduzione M.G. Ciani, Milano.
- Souilhé, J. (ed.) (1926). *Platon. Oeuvres complètes, Tome XIII — 1re partie: Lettres*, Texte établi et traduit, Paris.

Anmeldelser

Af Burnet

- Bury, R.G. (1907). “[Anmeldelse af:] Io. Burnet (ed.), *Platonis Opera, Tomus V: Tetralogiam IX Definitiones et Spuria continens* (Oxford 1907)”, *Classical Quarterly* 1: 319-20.
- Diels, H. (1900). “[Anmeldelse af:] Io. Burnet (ed.), *Platonis Opera, Tomus I: Tetralogias I-II continens* (Oxford 1900)”, *Deutsche Literaturzeitung* 23, 2. Juni: 1502-1503.
- uden forfatter (1907). “[Anmeldelse af:] Io. Burnet (ed.), *Platonis Opera, Tomus V: Tetralogiam IX Definitiones et Spuria continens* (Oxford 1907)”, *Hermathena* 14: 539.

Af Souilhé

- Hatzfeld, J. (1927). “[Anmeldelse af:] J. Souilhé (ed.), *Platon, Oeuvres Complètes, Tome XIII, 1re Partie, Lettres* (Paris 1926)”, *Revue des études anciennes* 29: 92-93.

- Jouguet, P. (1927). “[Anmeldelse af:] J. Souilhé (ed.), *Platon, Oeuvres Completes, Tome XIII, 1re Partie, Lettres* (Paris 1926)”, *Revue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes* 1: 267.
- Lamb, W.R.M. (1927). “[Anmeldelse af:] J. Souilhé (ed.), *Platon, Oeuvres Completes, Tome XIII, 1re Partie, Lettres* (Paris 1926)”, *Classical Review* 41: 69-70.
- Margueritte, H. (1931). “[Anmeldelse af:] J. Souilhé (ed.), *Platon, Oeuvres Completes, Tome XIII, 1re Partie, Lettres* (Paris 1926)”, *Revue d'histoire de la philosophie* 5: 204-11.
- Parmentier, L. (1927). “[Anmeldelse af:] J. Souilhé (ed.), *Platon, Oeuvres Completes, Tome XIII, 1re Partie, Lettres* (Paris 1926)”, *Revue belge de philologie et histoire* 6: 286-87.
- Post, L.A. (1928b). “[Anmeldelse af:] J. Souilhé (ed.), *Platon, Oeuvres Completes, Tome XIII, 1re Partie, Lettres* (Paris 1926)”, *American Journal of Philology* 49: 89-94.
- Shorey, P. (1927). “[Anmeldelse af:] J. Souilhé (ed.), *Platon Oeuvres complètes. Tome XIII, Ire Partie, Lettres* (Paris 1926)”, *Classical Philology* 22: 107-108.
- Af Moore-Blunt*
- Brisson, L. (1987). “[Anmeldelse af:] J. Moore-Blunt (ed.), *Platonis Epistulae* (Leipzig 1985)”, *Gnomon* 59: 206-13.
- Irigoin, J., “[Anmeldelse af:] J. Moore-Blunt (ed.), *Platonis Epistulae* (Leipzig 1985)”, *Bulletin de l'Association Guillaume Budé* 1: 91.
- Meulder, M. (1987). “[Anmeldelse af:] J. Moore-Blunt (ed.), *Platonis Epistulae* (Leipzig 1985)”, *L'Antiquité Classique* 56: 334-35.
- Slings, S.R. (1989). “[Anmeldelse af:] J. Moore-Blunt (ed.), *Platonis Epistulae* (Leipzig 1985)”, *Mnemosyne* 42: 192-98.
- Af Duke et al.*
- Joyal, M. (1998). “[Anmeldelse af:] E.A. Duke, W.F. Hicken, W.S.M. Nicoll, D.B. Robinson & J.C.G. Strachan (eds.), *Platonis Opera, Tomus I: Tetralogias I-II continens* (Oxford 1995)”, *Hermathena* 165 (1998) 119-29.
- Slings, S.R. (1998). “[Anmeldelse af:] E.A. Duke, W.F. Hicken, W.S.M. Nicoll, D.B. Robinson & J.C.G. Strachan (eds.), *Platonis Opera, Tomus I: Tetralogias I-II continens* (Oxford 1995)”, *Mnemosyne* 51: 93-102.

Anden litteratur

Denniston, J.D. (1954²). *The Greek Particles*, Oxford (1. ed. 1934).

Dodds, E.R. (1977). *Missing Persons: An Autobiography*, Oxford.

Immisch, O. (1903). *Philologische Studien zu Plato. Zweites Heft: De recensione Platonicæ praesidiis atque rationibus*, Leipzig.

Mejer, J. & Chr. G. Tortzen (eds.) (2015). *Platons samlede værker i ny oversættelse, Bind VI: Breve, Definitioner, Om det retfærdige, Om dygtighed, Demodokos, Sisyphos, Eryxias, Axiochos, Halkyon, Epigrammer*, København.

Naber, S.A. (1909). "Platonica (continued)", *Mnemosyne* 37: 1-59.

Post, L.A. (1928a). "The Vatican Plato", *Classical Quarterly* 22: 11-15.

Post, L.A. (1934). *The Vatican Plato and Its Relations*, Middletown, Connecticut.

Schanz, M. (1878). "Ueber den Platoncodex Nr. 1807 der Nationalbibliothek in Paris (Parisinus A)", *Rheinisches Museum für Philologie* 33: 303-307.